

5- ESTUDIS I RECERCA CIENTÍFICA

5.1- RECERCA, ESTUDI I SÍNTESI DOCUMENTAL I GRÀFICA

Per completar el coneixement del conjunt històric i arqueològic de Sant Pau de Riu-sec, especialment pel què fa a les etapes d'època medieval i d'època moderna i contemporània, es indispensable fer una recopilació i un estudi de les fons documental d'arxiu conservades.

Aquesta recerca consisteix en fer un buidat de diferents fons documentals amb un recull de documents sobre Sant Pau de Riu-sec que es troben en diferents arxius i centres de documentació, i fer-ne un llistat i un regist o resum bàsic. Aquesta recopilació de dades ha de servir per fer una posada en comú i un estudi de conjunt amb una anàlisi i revisió crítica de la documentació escrita tant d'època medieval com d'època moderna.

Dins d'aquest apartat de recerca, distingim dos tipus de documentació: l'escrita, (tant impresa com manuscrita) i la gràfica. L'anàlisi i les conclusions d'aquests estudis es presentaran en una "Memòria general de l'estudi de fons documentals" amb la incorporació com a annexos dels llistats de documents i dels llistats d'imatges gràfiques, i les reproduccions dels principals documents gràfics i escrits.

D'aquesta manera, tenim que part del registre documental sobre Sant Pau de Riu-sec ja és conegut d'antic i es troba recollit de forma dispersa pels historiadors locals en diverses publicacions.

Amb tot, no hi ha hagut però una recerca exhaustiva de totes les fons documentals sobre el conjunt, de manera que resta pendent aquesta tasca de consulta i recopilació d'informació en els diferents centres de documentació avui en dia encara no consultats.

Per altra banda, s'haurien de cercar de nou les cites conegudes per tal de recollir la seva procedència exacta i la cita del document original, que en força casos es desconeix, per finalment poder-les revisar i contrastar, i fer-ne un estudi crític de conjunt.

PRINCIPALS NOTÍCIES HISTÒRIQUES I DOCUMENTALS SOBRE SANT PAU DE RIU-SEC

Presentem aquí de forma abreujada i sintètica, en forma de llistat cronològic, les principals notícies històriques i les principals referències documentals conegudes i recollides a la bibliografia sobre Sant Pau de Riu-sec, des de la primera cita de l'any 984 fins al traspàs de la parròquia l'any 1868 (Bosch i Cardellach, 1882 i 1944) (Canals, 1974) (Carreras, 1967) (Castells, 1961) (Costa, 1933) (Mañé, Roca i Roig, 1979) (Vilarrubias, 1891) (Catalunya Romànica, AADD, 1991).

Cal dir que manquen moltes més referències documentals i que gran part de les cites conegudes i aquí relacionades haurien de ser cercades de nou, s'hauria de recollir la seva procedència exacta i les cites originals, que en força casos es desconeix, i finalment haurien de ser revisades i contrastades, per poder efectuar-ne un estudi crític de conjunt:

984 - ...*In rivosico*....(Cartulari de Sant Cugat del Vallès, CSC doc. 160)

985 - ...*Palaciolo de Rio sicco*.... (Cartulari de Sant Cugat del Vallès, CSC, doc. 172)

987 - ...*in Rio sicco*.... (Cartulari de Sant Cugat del Vallès, CSC, doc. 208)

988 - ...*Locum que dicunt Rio sicco*.... (Cartulari de Sant Cugat del Vallès, CSC, doc. 222)

1007 - Apareix Riu-sec en la confirmació de béns del Monestir de Sant Cugat del Vallès del Papa Silvestre II (*Cartulari de Sant Cugat del Vallès, CSC, doc. 253*).

1033 - Riculf deixa una unça a la dedicació de S. *Pauli Riosicco* (*Referència original desconeguda. Catalunya Romànica, volum XVIII, 1991, p. 153*).

1054 - Acta de consagració de l'església (*Original perdut. Còpia del s. XVIII. Arxiu Diocesà de Barcelona. Liber Dotaliarum, VII, p. 285-286*) (estudis recents qüestionen l'autenticitat de la data d'aquest document).

1111 - ...*In termino et in parrochia Sancti Pauli de Rivo Sicco*....

1143 - Ramon Berenguer IV cedeix Riu-sec a l'Ordre del Temple.

1312 L'any 1307 té lloc la dissolució dels Templers i en els anys posteriors té lloc el repartiment del seu patrimoni. L'església de Sant Pau va passar a mans de l'Ordre dels Cavallers Hospitalaris de Sant Joan de Jerusalem en una data al voltant del 1312, any en que els béns del Templers a Catalunya són transferits als Hospitalaris per crear el Priorat de Catalunya

1325 - L'Ordre de l'Hospital abandona la possessió que queda a favor de la senyoria de Sabadell.

1471 - Privilegi de Joan II a la vil·la de Sabadell: confirmació de la unió de Sant Pau de Riu-sec a Sabadell (només hi queda una casa) (*Arxiu*

Històric de Sabadell, pergamí núm. 39).

1578 - Es documenta una processó a Sant Pau de Riu-sec.

1635 - Troballa de la Verge de Riu-sec (encara conservada).

1678 – 1758 - Processons i misses populars a Sant Pau el segon dia de Pasqua i el tercer diumenge de maig.

1729 - Es fonen dues campanes i es fan algunes reformes.

1797 – 1798 - Construcció de l'edifici de la rectoria.

1851 - Supressió de la parròquia de Sant Pau de Riu-sec, que passa a ser subsidiària de Sant Feliu de Sabadell.

1868 - Traspàs dels objectes a la nova parròquia de la Puríssima de Sabadell.

1900 – Venda de la rectoria i de l'església a Mariano Estrada Vidal per part del rector Josep Alsina Lletget de Sant Feliu de Sabadell (*Registre de la Propietat de Sabadell, finca 8440, foli 30-31. Tom 625, llibre 312, Sabadell 1ª*).

ARXIUS I CENTRES DE DOCUMENTACIÓ:

Els diferents centres i arxius on hi ha documentació actualment localitzada referent a Sant Pau de Riu-sec i que caldria consultar són els següents:

Arxiu Històric de Sabadell (Sabadell)

- Arxiu de Protocols Notarials
- Col·leccions i Fons Especials – Pergamins
- Llibre de Privilegis de la Universitat de la Vila i Terme de Sabadell

Arxiu Parroquial de la Puríssima Concepció de Sabadell (Sabadell)

- Fons parroquial de Sant Pau de Riu-sec

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (Barcelona)

- Notes històriques del bisbat de Barcelona

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona)

- Liber Feudorum Maior
- Fons del Gran Priorat de Catalunya de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem

Arxiu Diocesà de Barcelona (Barcelona)

- Liber Dotaliarum

National Library of Malta (La Valleta, República de Malta)

- Archives of the Order of Saint John

Els diferents arxius i centres de documentació gràfica on caldria fer recerca de fotografies i imatges antigues sobre Sant Pau Riu-sec són els següents:

Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic
(Barcelona)

Fons Fotogràfic Salvany, Biblioteca de Catalunya (Barcelona)

Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya (Barcelona)

Arxiu Fotogràfic de la Unió Excursionista de Sabadell (Sabadell)

Fons d'imatge i So, Arxiu Històric de Sabadell (Sabadell)

5.2- ESTUDI DEL TERRITORI I DEL POBLAMENT A L'ÈPOCA ROMANA I A L'ÈPOCA MEDIEVAL

DADES HISTÒRIQUES SOBRE SANT PAU DE RIU-SEC I LA SEVA UBICACIÓ

L'antiga Quadra de Riu-sec, situada al marge esquerre del Riu-sec, a uns 5 km del seu aiguabarreig amb el riu Ripoll, ocupava un sector de 200 hectàrees, que l'indaven amb les 200 hectàrees de la vall Moranta. La delimitació s'ha reconstruït, entre d'altres, a partir de les fites esmentades en el moment de redactar-se l'Acta de Consagració de l'església romànica (1054) i el sistema de mesurament emprat en aquella època, que coincideix *grosso modo* amb el de la centuriació romana.

Amb tot, cal fer una nova relectura del document de l'acta de consagració (document pressuntament fals en la seva datació), per precisar bé les afrontacions i els topònims esmentats, així com completar la informació i contrastar-la amb altres documents del segle XI on apareixen altres termenacions, i poder definir i redibuixar amb més precisió i seguretat els límits del terme parròquial, i alhora, saber amb exactitud a quin moment correspon aquesta delimitació territorial i si es basa en una demarcació preexistent.

El conjunt de l'església de Sant Pau de Riu-sec es presenta com un cos vertical amb eix de simetria que obre l'accés principal a la

façana oest amb una portalada adovellada, i tres obertures d'arc de mig punt de doble esqueixada en el mur de migdia. L'obra de les façanes és de carreus vistos. La coberta és a dues vessants i amb teula àrab. L'absis, semicircular i cobert amb volta de canó, és a la façana oriental. Per sobre de la coberta de l'absis la façana presenta una finestra amb forma de creu. El campanar té planta quadrada, finestres de mig punt i coberta de teula àrab. Al voltant de l'església queda definida una àrea de trenta passes o sagrera, que s'emprà per a diverses finalitats segons el moment: cementiri, habitatges i sitges per a la collita. El conjunt de l'edifici pateix reformes, canvis i ampliacions; es tapien algunes portes i finestres i se n'obren d'altres.

En general hi ha més dades sobre la història de la seva construcció que sobre la història mateixa del lloc i els seus habitants.

La toponímia aporta referències a la situació i el coneixement de Sant Pau de Riu-sec i el seu entorn geogràfic immediat. La documentació que recull noms de lloc d'aquesta zona es remunta com a mínim a mitjan segle X, quan se sap que les terres del Vallès reconquerides pels francs foren repartides a nous colons. En aquest context, el riu Ripoll hauria estat frontera vallesana. Els topònims se solen construir a partir d'un accident orogràfic o d'algun element artificial

que destaqués. Per exemple, en documents dels anys 987 i 988 referits a determinades propietats de Sant Cugat es parla d'un palau *Audit*, d'un molí i d'altres topònims (*Cartulari Sant Cugat del Vallès, CSC, doc. 160, 172, 208, 222*).

El topònim principal referit a Sant Pau de Riu-sec és *Rivo Sicco*, la forma llatina de Riu-sec, que al·ludeix a un curs d'aigua de poc cabdal. S'aplicà a la designació del lloc de Riu-sec, a la seva església i a persones vinculades a aquest lloc perquè hi residien o hi tenien propietats. Un exemple conegut és el de Bernat Giribert de Riu-sec. Diversos estudis sembla que condueixen a admetre que el nom originari de l'antiga església de Sant Pau de Riu-sec era *Palatiolo de Rivo Sicco* (*Cartulari Sant Cugat del Vallès, CSC, doc. 172*). *Palatiolo* derivaria de *palatium*, un mot que sovint en altres topònims de la mateixa morfologia es correspon amb la presència en el mateix lloc de restes arqueològiques d'època romana o tardoromana. En aquest sentit Mañé, seguint P. Bonassie, l'interpreta com un antic edifici de domini públic originat durant el baix Imperi i en ús a l'època visigòtica; que tal vegada tindria un ús religiós i/o jurídic.

A les proximitats de Sant Pau de Riu-sec hi ha constància d'un altre topònim semblant, el topònim *Palatio Serpentis* –o “palau de la serp” –, que estava dins del terme actual de Sabadell, prop del lloc dit “el Pla”. Aquesta denominació podia tenir a veure amb una seqüència de meandres d'un riu. Mañé proposa que fos la riera de Sobarbar (en el barri actual de can Feu) en passar per la desapareguda masia de can Torras del Pla,

a l'oest de Sabadell, i per tant al nord del lloc de Riu-sec. Segons aquest autor, la documentació parla d'una sèrie de coves artificials elevades en els marges d'aquesta riera, tal vegada emprades com a talaies per vigilar els camps; davant de Riu-sec n'hi havia dues.

D'altra banda, dins els esments a noms de persones, topònims i noms de lloc que apareixen a la documentació i a l'acta de consagració, tenim un mas anomenat *Insulis* que és esmentat com a propietat que Bernat Giribert i el seu fill Berenguer donen al monestir de Sant Cugat; sembla que es correspon amb l'actual masia en ruïnes de Can Domènech. Un altre mas conegut, concretament a la part sud de la casa, és el de can Canals, que apareix citat en l'acta de consagració de l'església. A l'est d'aquesta casa hi havia la *domus* de Bernat Bonaventura, a Can Diviu. Al sud del terme del castell d'Arrahona es coneix igualment la referència d'alguns llocs que eren propietats de Bernat Giribert i els seus fills Ramon i Ponç: Barberà i vall Moranta, a més de l'esmentat Riu-sec. A l'oest es coneixen les propietats de Pere Giribert de Sobarbar: can Llobet, can Feu i la barriada de Gràcia.

OBJECTIUS GENERALS

Els objectius que es plantegen en aquest estudi pretenen estudiar l'evolució del poblament per una banda i la transformació del territori per l'acció de l'home de l'altra.

La forquilla cronològica que es pretén abastar és força àmplia i recolliria els períodes documentats al jaciment arqueològic de Sant Pau de Riu-sec. Per tant abarcaria des d'època romana fins època baixmedieval

Pel que fa a l'època romana i també l'antiguitat tardana i l'època medieval, es posarà el jaciment de Sant Pau de Riu-sec en relació amb el poblament romà de la comarca del Vallès Occidental i del Vallès en general, i amb el poblament tardoantic i altmedieval conegut al territori del Vallès i a la Depressió Prelitoral en un sentit més ampli.

També s'estudiarà l'evolució del territori i l'antropització del paisatge observant els canvis que es produïran en aquesta àmplia forquilla temporal

Això significa plantejar-se com a objectius de recerca i documentació:

1.- Conèixer el context immediat de la vil·la romana i el jaciment medieval a partir de l'anàlisi de fonts bibliogràfiques, cartes arqueològiques i memòries d'excavació. S'estudiaran altres vil·les properes i petits establiments rurals, els espais d'explotació, el context urbà i administratiu més proper, les vies de comunicació (la Via Augusta i la seva xarxa de camins) i la informació

disponible sobre la centuriació en aquest territori.

2.- Conèixer el context global de l'època romana, des del final dels temps republicans fins al baix Imperi, el context de l'antiguitat tardana i el context de l'època medieval, en les diferents demarcacions territorials segons el període històric concret.

3.- Fixar un marc territorial que ens proporcioni els límits físics on es desenvoluparà el nostre estudi.

Per al període romà (període republicà, altimperial, baiximperi), en no tenir documentació sobre els possibles límits administratius locals, i resultar els límits provincials massa amplis, acotarem la recerca basant-nos en els primers límits administratius coneguts; en el nostre cas, es tractaria de les demarcacions eclesiàstiques amb la divisió del territori en les diferents diòcesis episcopals a finals del baiximperi. Proponem com a territori plausible per a l'estudi el de la diòcesi d'Egara que es constituirà durant l'Antiguitat Tardana i proporcionaria així un marc homogeni i que acotaria de manera satisfactòria l'àrea d'estudi. La Diòcesi d'Egara correspon aproximadament a l'actual depressió prelitoral

Així mateix, i pel que fa a l'època medieval s'emprendran estudis contextualitzadors de naturalesa similar pel que fa a

- Jurisdiccions territorials, jurisdiccions administratives,

jurisdiccions religioses (termes castrals i termes parroquials).

- Altres llocs de la mateixa tipologia i cronologia: vilatges, esglésies, parròquies, necròpolis, sagreres, masos i altres propietats.
- Context templer i context hospitaler.

METODOLOGIA GENERAL

Els treballs de recerca amb relació al territori partiran de l'anàlisi i interpretació de les dades proporcionades pel propi jaciment, ja sigui a partir de les excavacions o de les tasques de prospecció de l'àrea afectada i del territori circumdant. S'hi afegirà l'estudi de la documentació disponible dels jaciments coneguts de les etapes històriques pròpies de Sant Pau de Riu-sec. S'estudiarà el paper de Sant Pau de Riu-sec respecte a la *mansio Arragone* de la Via Augusta, identificada a la zona del santuari de la Mare de Déu de la Salut de Sabadell. També s'analitzaran les relacions del jaciment amb els territoris de les mansiones correlatives: *Semproniana* (probablement situada entre Granollers i Montmeló) i *Ad Fines* (Martorell). S'estudiarà el possible itinerari de la via pel terme de Sabadell passant per la vil·la romana de la Salut, baixant des de la serra de Sant Iscle, creuant el riu Ripoll a l'indret del pont de la Salut i enfilant-se per la riba dreta d'aquest curs fluvial fins assolir el pla on s'emplaça l'actual ciutat sabadellenca.⁹

Es registrarà la informació arqueològica procedent dels jaciments romans republicans, de les vil·les romanes imperials, dels jaciments visigòtics i dels jaciments altmedievals de l'àrea de Sabadell:

- Vil·la romana de la Salut
- Vil·la romana de can Feu
- Vil·la romana de Castellarnau
- Jaciment romà de can Gambús

9

http://www.sabadell.cat/Oficinadelpatrimoni/p/200907243700_cat.asp.

- Vil·la romana del pla de l'Antena / Sant Nicolau d'Arraona
- Vil·la romana del Poble Sec
- Poblat visigòtic de can Gambús
- Assentament de Torre Romeu/Can Roqueta
- Església de Sant Julià d'Altura
- Església de Sant Vicenç de Jonqueres
- Castell d'Arraona
- Parròquia de Sant Feliu d'Arraona
- Sagrera de Sant Salvador (al nucli antic de Sabadell)
- Vila i mercat de Sabadell (*forum Sabatelli*)

La consideració dels jaciments romans i medievals del territori contribuirà a reforçar i ampliar la comprensió de Sant Pau de Riu-sec. També permetrà nodrir de continguts les línies de recerca endegades al voltant d'aspectes clau com:

1. La romanització del Vallès
2. El sistema d'explotació agrícola en època romana, visigòtica i medieval.
3. L'aparició de les esglésies i la creació de la xarxa de parròquies (sorgiment, evolució, àrees de jurisdicció, terme parroquial, tipologia constructiva, etc.)
4. La presència templera

Aquesta perspectiva contextual farà possible completar la interpretació dels resultats generats per les darreres actuacions en el jaciment, i en sintonia amb

l'estat actual de la recerca en les èpoques que representa.

L'estudi aprofundit del jaciment i el coneixement d'altres nuclis anàlegs a la comarca també farà possible la creació de circuits arqueològics creats *ex novo* o integrats en iniciatives anàlogues en el conjunt de Catalunya. Es treballarà en aquest sentit en col·laboració amb l'Oficina de Turisme.

En definitiva, la perspectiva d'estudi del jaciment de Sant Pau de Riu-sec en relació al seu context espacial aportarà un nou coneixement sobre les dinàmiques d'ocupació del seu territori tant en època romana com medieval.

ESTUDI DEL TERRITORI

El territori constitueix un paisatge humanitzat, modelat al llarg del temps. Des d'aquesta perspectiva, els paisatges formen expressions culturals, són territoris culturitzats, viscuts i conceptualitzats, transformats per les activitats humanes i, per tant, una expressió de les societats i dels processos històrics que els han modelat al llarg dels segles. Per això, l'estudi del territori entès com a paisatge cultural, l'anàlisi del seu grau d'antropització, requereix una aproximació des de l'arqueologia del paisatge, la disciplina que s'ocupa de la interpretació i el coneixement dels espais culturitzats, del registre arqueològic que els caracteritza i de les adaptacions humanes al seu entorn.

Al Vallès els usos i arranjaments del territori de les darreres dècades han provocat una transformació accelerada de l'entorn i canvis en els sistemes tradicionals d'explotació del medi. Hi han tingut una especial incidència les noves infraestructures, el creixement del sector industrial i urbanístic, la reconversió agrícola, els nous equipaments lúdics... Tot plegat significa una transformació ràpida del paisatge, amb la desaparició irreversible dels valors culturals, ambientals i històrics, especialment amb importants alteracions del patrimoni arqueològic. És una problemàtica més àmplia que afecta el conjunt dels paisatges catalans, però que es troba especialment present en l'actualitat al Vallès.

La necessitat de l'estudi territorial també es justifica pels requeriments que genera l'execució en curs del futur projecte urb

anístic del Parc Empresarial de Sant Pau de Riu-sec que afecta en bona part l'entorn del jaciment i en transforma radicalment el paisatge, que ja de per si es troba fortament antropitzat i urbanitzat des de els anys seixanta en aquest indret del terme de Sabadell.

Al nostre entendre, l'estudi arqueològic del jaciment de Sant Pau de Riu-sec i la revalorització del jaciment en el context d'un futur parc arqueològic és indissociable de la recerca territorial, per tal d'inserir-lo en un entorn, en un «paisatge arqueològic» que li doni sentit. Per tot això el projecte de recerca preveu també l'estudi territorial. Els resultats de la recerca territorial constituiran un valor afegit per a la comprensió del jaciment i facilitaran informació essencial per articular el discurs del futur parc arqueològic.

Dues qüestions metodològiques essencials condicionen els plantejaments del projecte de recerca territorial:

1. La interacció home-medi en l'evolució del paisatge, cosa que fa necessària l'organització interdisciplinària de la recerca, atenent aspectes mediambientals i històrics.
2. La mutació del paisatge com a realitat dinàmica en transformació, un factor que condiciona un plantejament diacrònic, de llarg termini, de la recerca.

Des de la perspectiva de l'arqueologia del paisatge, el mètode d'anàlisi és sistèmic, és a dir, la recerca es planteja de manera pluridisciplinària i diacrònica, per tal d'estudiar variables diverses dels paisatges i creuar els resultats de les diferents disciplines, paleoecològiques, històriques i arqueològiques.

Marc cronològic

La recerca té un plantejament cronològic de llarga durada. Tanmateix, l'eix vertebrador del projecte és la continuïtat entre l'antiguitat clàssica i l'època medieval, que s'abordarà des d'una perspectiva diacrònica, comprènent també el període baixmedieval i post medieval. A grans trets la forquilla cronològica del projecte comprèn de l'època romana republicana (segles II-I aC) a l'època medieval (segles XII-XIII dC).

Objectius

- .-Estudiar l'ocupació del sòl, les formes d'hàbitat i l'estructuració territorial al Vallès, atorgant una atenció preferent al jaciment arqueològic de Sant Pau de Riu-sec, com a referent representatiu del procés de romanització a la depressió Prelitoral, i com a referent d'assentament amb continuïtat de poblament fins a l'època medieval i moderna en un mateix emplaçament.
- .-Establir la cronologia d'ocupació i la seqüència evolutiva, i analitzar les formes d'hàbitat al jaciment arqueològic de Sant Pau de Riu-sec.
- .-Elaborar un estat de la qüestió de la recerca arqueològica en el territori d'estudi.
- .-Actualitzar l'inventari dels assentaments i altres jaciments rurals i precisar-ne les característiques.
- .-Definir la tipologia, funció, cronologia i fases d'ocupació dels assentaments rurals més significatius.
- .-Estudiar les estructures agràries (parcel·laries, cadastres), la xarxa viària antiga i l'organització territorial.

- Caracteritzar el procés de romanització al Vallès.
- Caracteritzar el procés de la fi del món romà i l'aparició del medeivalisme: "de la fi de les vil·les romanes als vilatges i parròquies altmedievals"
- Estudiar l'evolució vegetal de les formacions forestals, arbustives i herbàcies.
- Estudiar els sistemes d'usos del sòl (conreus, pastures, usos del bosc, etc.).
- Estudiar les pràctiques d'explotació del medi i l'impacte sobre el paisatge.
- Potenciar l'ús del patrimoni arqueològic com a recurs cultural.

Definició de l'àrea d'estudi

L'estudi territorial s'estén per la plana vallesana, a la depressió Prelitoral, aproximadament centrada entre la vall del Besòs i la vall del Llobregat.

Com ja hem esmentat, els límits que marcarem seran els de l'antiga diòcesi d'Egara que corresponen aproximadament amb la cubeta del Vallès pròpiament dita, fins a les primeres estribacions de les serralades prelitoral i litoral. Són terrenys suaument ondulats, amb una incisió important de la xarxa fluvial, situats a l'anomenada fossa tectònica del Vallès – Penedès.

Tanmateix, la delimitació concreta de l'àrea de treball pot variar segons l'àmbit de recerca tractat:

1. L'estudi sobre xarxa viària i estructuració del territori requereix un àmbit geogràfic extens. Per això, en funció dels resultats de recerca, l'àrea de treball delimitada

preliminarmet es podrà estendre vers altres municipis vallesans.

2. L'estudi extensiu del poblament rural s'estendr  per l' rea de treball delimitada. Tanmateix, l' rea per a l'estudi aprofundit dels assentaments, a través de prospeccions intenses o d'excavacions (sondejoes), se situar  a la confluència dels rius Ripoll-Bes s, als municipis de Sabadell, Terrassa i adjacents, per tal d'estudiar l'entorn territorial més immediat del jaciment de Sant Pau de Riu-sec.

Una altre factor que permet posar límits geogràfics a la nostra recerca són els estudis que s'estan posant a terme en àrees properes al nostre jaciment, en con cret al Vallès Oriental, impulsats des de l'ICAC, i que est n estudiant l'evolució del poblament i del territori en època romana en aquests territoris veins.

Temporalització

La durada prevista de l'estudi territorial  s de dos anys.

ESTRUCTURACIÓ DEL TERRITORI I ESTUDI DE LA XARXA VIÀRIA. ARQUEOMORFOLOGIA

L'arqueomorfologia és una disciplina nova en arqueologia territorial. Estudia l'estructuració dels espais agraris al llarg del temps, les formes antròpiques visibles del paisatge, és a dir, les empremtes en el paisatge dels arranjaments territorials. Per tant, va més enllà de la caracterització de les formes del paisatge d'un període concret, per aprofundir i interpretar la morfologia del territori des d'una perspectiva diacrònica.

Les tècniques i els materials d'estudi principals són les fotografies aèries, els mapes topogràfics, la cartografia històrica i el treball de camp. La fotointerpretació i la cartointerpretaci  consisteixen a analitzar a partir de fotografies aèries i mapes topogràfics els elements constitutius del territori i extreure'n els estrats successius de la seva organització.

En una primera fase, s'elabora un únic mapa on es compilen totes les dades. Posteriorment, l'estudi es completa amb un control de les estructures sobre el terreny, per verificar-ne l'antiguitat.

En relació amb l'època clàssica i medeival, són objecte d'estudi els següents aspectes:

a) Xarxes viàries i estructuració del territori
Un dels elements primordials per analitzar l'estructuració del territori és la xarxa viària. Les vies són estructures paisatgístiques estables, eixos *majors* que poden ser reutilitzats i recrear una determinada

morfologia del territori més enllà del seu moment de creació i funcionament original. Metodològicament, l'estudi de les xarxes viàries ha experimentat un canvi important: ha prioritzat la definició del *tot*, de la xarxa, de l'estructura general, per analitzar-ne després cadascuna de les parts, els itineraris i les traces que la formen. De l'anàlisi arqueomorfològica se'n deriva la lectura cronològica. L'estudi d'imbricacions i desplaçaments entre itineraris i traces permet establir seqüències cronològiques relatives, indicatives de successives transformacions de la xarxa viària.

b) Formes «construïdes» del paisatge: parcel·lars, centuriacions i cadastres antics. Un segon camp de recerca és la caracterització de parcel·lars antics (protohistòrics, romans, medievals). L'arqueomorfologia s'interessa per la contextualització de les estructures agràries en la història del paisatge. La recerca es centrarà especialment en l'estudi de les vies «romanes» del Vallès i la seva relació amb la construcció de centuriacions, la forma més canònica en l'època romana de divisió del paisatge agrari, base a partir de la qual es feien les divisions i assignacions dels lots de terra, els cadastres.

A Catalunya, en zones litorals els estudis realitzats han confirmat l'existència de trames centuriades en relació amb diferents ciutats romanes (al Pla de Barcelona amb *Barcino*, al Penedès i al Camp de Tarragona amb *Tarraco*, a l'Empordà amb Empúries); en planes de l'interior també s'han documentat

trames a la Segarra i el pla d'Urgell en relació amb les ciutats de *Iesso* i d'*Illerda*, respectivament; altres trames documentades s'han relacionat amb ciutats del Prepirineu com *Iulia Libica* (Llívia) o *Aeso* (Isona). Al Vallès sorprèn la manca d'estudis d'aquest tipus fins a l'actualitat, a excepció de l'estudi morfològic realitzat a inicis dels anys 90 per A. Aguilar (Aguilar 1993) i dels estudis sobre la xarxa viària antiga de J. Estrada.

Tanmateix, l'orografia del terreny i la presència propera de ciutats com *Barcino*, *Aquae Calidae* o *Egara*, fan ben plausible que aquest sistema d'organització i de divisió del territori fos emprat al Vallès.

Materials i mètodes

El treball de fotointerpretació es realitzarà a la cartoteca de la Universitat Autònoma de Barcelona, on s'estudiarà la fotografia aèria vertical del vol militar dels anys 1956-57 del Servicio Geográfico del Ejército, d'una escala aproximada d'1:33.500.

L'estudi es completarà amb el buidatge dels ortofotomapes, en color, a escala 1:25.000 i 1:5.000 de l'Institut Cartogràfic de Catalunya, que proporcionen un detall i una precisió immillorables per a l'estudi del paisatge agrari. Es consultarà també la cartografia històrica conservada en diversos arxius comarcals i nacionals. Entre els mapes antics emprats cal destacar l'interès per l'estudi de la xarxa viària de les primeres edicions del mapa topogràfic nacional a escala 1:50.000 (dels anys 1926-28 i 1951-52) de l'Instituto Geográfico y Catastral i de les planimetries viàries per municipis a

escala 1:25.000 elaborades per l'Institut Geográfico y Estadístico, entre els anys 1910 i 1930. Aquesta documentació es consultarà a la cartoteca de l'ICC.

Per a l'estudi arqueomorfològic es faran servir també les edicions més recents del mapa topogràfic nacional 1:50.000 del Servicio Geográfico del Ejército, i 1:25.000 de l'Institut Geográfico Nacional.

El conjunt de la informació obtinguda referent a la morfologia històrica del territori serà restituïda a escala 1:25.000, en paper polièster, sobre la base dels ortofotomapes de l'ICC, i després digitalitzada, de manera que es pugui utilitzar amb un GIS.

Puntualment es durà a terme una prospecció i control de terreny de les estructures agràries inserides a la xarxa centuriada i del conjunt d'eixos treballats en l'anàlisi arqueomorfològica, per tal de cercar punts que permetin una datació i verificació arqueològiques amb la realització de talls estratigràfics.

ESTUDIS REGRESSIUS I DOCUMENTALS

Es tracta d'una tècnica estretament relacionada amb els estudis sobre estructuració territorial, als quals complementa, ja que permet confirmar que l'anàlisi arqueomorfològica es recolza en dades fiables.

Es fonamenta en dos tipus de documents:

- Cartografia històrica
- Fonts escrites medievals i modernes. L'ús de la documentació històrica és una eina imprescindible per a l'estudi diacrònic del territori, ja que pot demostrar la pervivència de determinats elements del paisatge i proporcionar cronologies absolutes per a determinades actuacions en el territori. És un tipus de documentació que ajuda a reconstruir les successives actuacions antròpiques en el paisatge, objectiu prioritari en aquests estudis.

La documentació històrica permet reconstruir part de l'estructura territorial existent en la data dels documents, però alhora permet detectar elements preexistents reutilitzats en el moment al qual fan referència els documents. Els estudis diacrònics mostren que unes mateixes estructures es poden aprofitar en diferents períodes i perviure al llarg del temps. És justament aquest ús el que permet la conservació d'elements corresponents a l'organització del territori en l'antiguitat.

La documentació escrita i cartogràfica també serveix per poder fer una aproximació a les transformacions del medi físic en època històrica.

Aquest estudi es realitzarà en diversos arxius i museus municipals i comarcals del Vallès, així com en arxius de caràcter més general (Arxiu de la Corona d'Aragó).

ESTUDI DEL POBLAMENT RURAL I L'OCUPACIÓ DEL TERRITORI. DINÀMICA DELS ASSENTAMENTS

L'arqueologia dels assentaments rurals s'ocupa específicament dels sistemes d'habitació que s'insereixen en el paisatge, de les seves formes i funcions, de l'avaluació dels seus entorns, de l'anàlisi de la seva dispersió territorial, així com de l'estudi de les relacions entre els assentaments. Bàsicament la investigació se centra en el següent:

- Tipologia i formes de l'hàbitat.
- Usos i explotació del sòl (agrícola, ramadera, forestal, minera...).
- Tècniques agràries i equipament.
- Formes de producció (activitats artesanals i semiindustrials, fabricació de ceràmica i altres envasos).
- Activitats productives i comerç.
- Estudis de poblament i sobre patrons d'assentament.
- Cronologia, distribució i relacions espacials entre els assentaments.

Metodologia

La principal font d'informació per a l'estudi dels assentaments rurals és l'arqueologia de camp, que comprèn una sèrie de tècniques que englobem sota la denominació de *prospeccions arqueològiques* (buidatge de l'IPAC, prospeccions superficials extensives i intensives), així com l'excavació parcial o en extensió dels jaciments per caracteritzar-ne l'estructura, cronologia i funcionalitat. Tanmateix, dins les diverses fonts per a l'estudi dels assentaments rurals antics, cal

destacar la necessitat de fer prospeccions intensives del territori (*surveys*, segons la terminologia anglesa), per obtenir una imatge tan aproximada com sigui possible de les característiques del poblament en els territoris de l'antiguitat.

Igualment, en l'estudi dels jaciments i dels seus entorns, la recerca es planteja de forma interdisciplinària, tenint en compte la reconstrucció paleoambiental i la imbricació del poblament amb les estructures agràries (les xarxes viàries i els parcel·lars antics). Els estudis sobre tipologia, formes de l'hàbitat i activitats productives requereixen l'excavació en extensió dels jaciments, tenint en compte tots els camps de recerca enumerats anteriorment. S'imposa també una vasta tasca de revisió de les excavacions antigues per poder-les reinterpretar segons coneixements més aprofundits en els diferents camps. D'acord amb totes aquestes premisses, es podrà arribar a interpretacions històriques, sincròniques i diacròniques, més documentades.

Per tant, les actuacions proposades implicaran la realització de:

- Buidatge de l'IPAC.
- Prospeccions superficials extensives.
- Prospeccions superficials intensives.
- Sondejors de diagnòstic.
- Revisió de col·leccions privades i públiques de materials arqueològics.

Amb les dades de camp s'elaborarà una base de dades informatitzada per ser tractada amb un SIG. La irrupció de les

noves tecnologies, i molt especialment de la tecnologia SIG, ha transformat completament els models interpretatius de l'arqueologia espacial. Els estudis de territori posen de manifest les àmplies capacitats d'aquest sistema informàtic per a la restitució cartogràfica de territoris antics i per a la realització d'anàlisis interpretatives.

Aquesta tecnologia ha tingut una aplicació molt directa especialment en treballs sobre arqueologia dels assentaments rurals, en la interpretació de les bases de dades i en l'elaboració de models explicatius.

Actualment, les aplicacions més importants se centren en el següent:

- Estudis d'intervisibilitats entre assentaments i sobre percepció del territori. Camp de recerca molt innovador, emprat especialment en estudis sobre arqueologia simbòlica, per poder definir la conceptualització dels espais des de la subjectivitat de la cultura estudiada.
- Àrees de captació i territorialitat. El SIG facilita la definició d'àrees d'explotació econòmica al voltant d'assentaments d'una tipologia determinada. És una aplicació molt útil en estudis paleoeconòmics.
- Densitats de poblament i demografia antiga.